

WALTER G. ANDREWS KİTABI VE EDEBİYATIMIZIN WALTER BEY'İ HAKKINDA

Ömer Gök

■ Divan edebiyatı araştırmalarına son yüzyılda verdiği katkılarla edebiyat tarihimizde önemli bir yer edinen Walter G. Andrews, 2020'nin Haziran ayında vefat etti. Ne gariptir ki onun gündelik ve akademik hayatından kesitler sunan *Walter G. Andrews Osmanlı Şiiri İçin Bir Deniz Feneri* kitabı da geçtiğimiz yılın Aralık ayında yayımlanmıştı. Yazarın sekseninci yaşı münasebetiyle hazırlanan bu eserin editörlüğünü ise onun hem öğrencisi olmuş hem şiir okuma meclislerinde bulunmuş Servet Gündoğdu ve Atiye Gülfer Gündoğdu üstlenmişti. Henüz yazarı hayattayken böyle bir kitapla tazim edilmesi oldukça isabetli ve güzel bir ahde vefa örneği olmuştur. Kitap, Andrews'un vefatıyla ise artık başka bir anlam kazanmıştır. Türk edebiyatına, bilhassa klasik şiire tarafsız yaklaşımıyla edebiyat camiasının takdirini kazanan Andrews'un gerek bu kitap gerek kendi ilmî çalışmaları ve silesiyle daima hatırdā kalacağından şüphe yoktur.

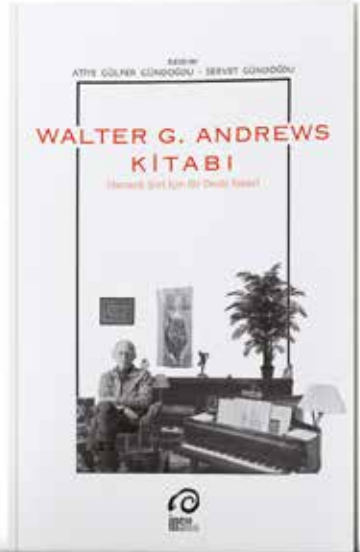
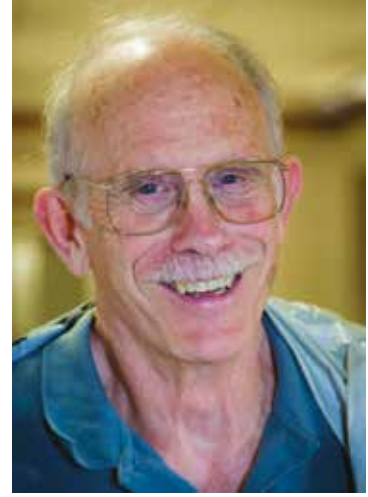
Yüksek lisans ve doktora eğitimini Michigan Üniversitesinde tamamlayan Andrews, akademik hayatının geri kalanını Washington Üniversitesinde geçirmiştir. Washington Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümünden 1991 yılında emekli olsa da burada misafir öğretim üyesi olarak (hiçbir ücret almaksızın) ilmî çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmaların verimi olarak Osmanlı şiiri üzerine kaleme alınan kitap ve makalelerden mürekkep önemli bir Andrews külliyatı oluşmuştur. Onun çalışmalarından bazıları Türkçeye kazandırılrsa da birçok çalışması çevrilmek için erbabının himmetini beklemektedir. Bunlar arasında aklıma gelen ilk eser, kendisinin doktora tezi olan *The Tezkere-i Şu'arâ of Latîfî as a Source for the Critical Evaluation of Ottoman Poetry*'dir. Tezkireler; Osmanlı şiir zevkini, anlayışını ve tenkidi yansıtan metinlerdir. Bu bakımdan ömrünce Osmanlı şiirinin derinine nüfuz etme uğraşında olduğunu gördüğümüz Andrews'un başlangıç noktası olarak *Latîfî Tezkiresi*'ni seçmesi

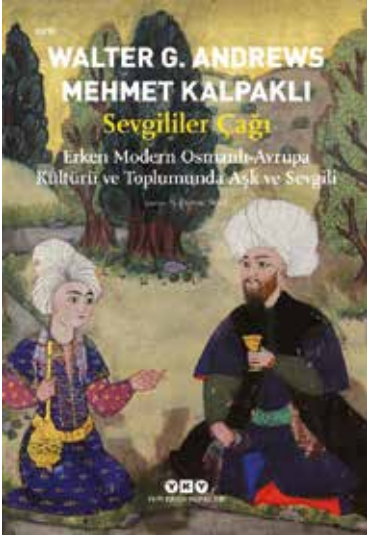
oldukça anlamlı olmakla birlikte, bu çalışmanın çok geçmeden Türkçeye kazandırılması da anlamlı ve faydalı olacaktır.

Walter G. Andrews'un Osmanlı şiiri üzerine, İngilizce yayınlarının yanı sıra Türkçeye kazandırılan yayınları da vardır. *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı* ve *Sevgililer Çağı Erken Modern Osmanlı-Avrupa Kültürü ve Toplumunda Aşk ve Sevgili* kitapları, bunlar arasında en bilinenleridir. Özellikle *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı* adlı kitabıyla Osmanlı şiirine getirdiği derinlikli yorum ve eleştiriler, bu dönem şiir incelemeleri için örnek bir metin olmuştur. Daha ziyade gazeller üzerinden bir incelemeye girişen yazar, neredeyse yerli metinlerde bile değersizleştirilen ve toplumdan kopuk olarak nitelenen Osmanlı şiiri hakkındaki yaygın kanıları kırmayı hedeflemiştir. Osmanlı şiirinin sanıldığı gibi yüksek tabakaya hitap ettiği algısını eleştiren Andrews, metafor ve çağrışımlarla kurulan bu şiir dünyasında her tabakanın zevkine hitap edecek noktaların bulunduğunu ifade eder. Bunu da şairlerin kelime dünyasından hareketle somut olarak ortaya koyar.

Walter G. Andrews Kitabı'na gelecek olursak kitap, iki nehir söyleşiyle başlıyor. Bunlardan ilkinde; Andrews'un çocukluk, aile, iş ve eğitim hayatından manzaralara tanıklık ediyoruz. "Geçmişe Bakıldığında Pastoral Bir Hayattı" diyen Andrews'un çocukluğu taşrada, doğayla iç içe geçmiştir. Tek başına çıktığı kır gezilerinde epey vakit harcadığını söyler. Yaşadıkları yerin sakinliği ve yalnız geçirdiği vakitler, okuma alışkanlığına zemin hazırlamıştır bir bakıma. "Bir profesör olmasaydım beşinci sınıfta öğretmenlik yapmaktan da mutluluk duyardım." demesinden çocuklara ve eğitime olan hassasiyetini; "Ahşap işçiliği, deyiş yerindeyse kanımda vardı." (2019: 20) demesinden ahşap işçiliğine olan merakının ailesinden geldiğini anlıyoruz. Türk ve Türkçe ile karşılaşması ise lise üçe giderken evlerinde misafir ettikleri bir Türk öğrenci vesilesiyle olmuştur. (Daha sonra bu Türk öğrencinin ailesi de Andrews'u İstanbul'da misafir edecektir.)

Yüksek lisans ve doktora yıllarını geçirdiği Michigan Üniversitesi ve akademik hayatının hemen tamamını hasrettiği Washington Üniver-

sitesi, Andrews'un hayatında iki önemli eşik olmuştur. İlkinde, öğrenci olarak lisansüstü eğitimini tamamlamış; ikincisinde ise vefatına değin hoca olarak görev yapmıştır. Yüksek lisansta İngiliz edebiyatı üzerine çalıştıktan sonra doktora için Türk edebiyatına yönelmiş ve hızlı bir şekilde Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesini öğrenmiştir. Doktorada tez konusu olarak başta, *Necâtî Bey Divanı* üzerine eleştirel bir çalışma yapmayı arzuladığını ancak araştırma yapmak üzere Türkiye'ye geldiğinde benzer bir çalışmanın Mehmed Çavuşoğlu tarafından yapıldığını öğrenip *Latîfî Tezkiresi* üzerinde karar kıldığını söyler. Doktora süreciyle başlayan Osmanlı şiirini anlama-anlamlandırma faaliyetlerinin sonunda vardığı nokta ise şurasıdır: "Osmanlı şiirinin 'meclis merkezli' bir etkinlik olarak düşünülmesini

savunuyorum. Başka bir deyişle, en azından bir mecliste yüksek sesle okunması hayal edilmeden Osmanlı şiiri gerçek anlamda değerlendirilemez." (2019: 28) Andrews'un bu düşüncesi ile vefatına değin düzenli aralıklarla Osmanlı şiiri okuma gruplarını devam ettirdiğini yan yana getirdiğimizde savunduğu görüşe ne kadar sadık kaldığını da görmüş oluyoruz. Türkiye'de bulunduğu yıllara birçok anı ve dostluk sığdıran Andrews, neden Osmanlı şiiri üzerine eğildiğini ise şu şekilde ifade eder: "Osmanlı ile Doğu ya da Batı'da çok az insan ilgilendi. Alan yeni fikirler için açıktı. Türklerin bir gün tarihî edebiyatlarını yeniden keşfedeceklerine ve buna katkıda bulunabileceğime inanıyordum. Bu tuhaftı. Sırtlarını çevirdikleri muhteşem ve büyüleyici bir tarihin izleriyle çevrelenmiş bütün bir ülke. Buna inanamadım..." (2019: 36)

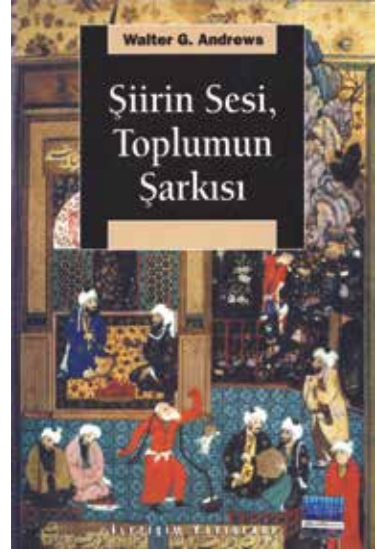
İkinci söyleşide; Osmanlı şiiri araştırmalarında bugün hangi noktada olunduğu ve gelecekte nelerin yapılabileceği, Osmanlı şiirinin gerçekliği, genç bilim insanlarının Osmanlı şiirine yaklaşımları gibi meselelere Andrews'un nasıl yaklaştığına şahitlik ediyoruz. Bilgisayar kullanımı, yeni programlar ve teknolojik gelişmelerin divan şiiri incelemelerine katkı sağlayacağı görüşündedir Andrews. Öyle ki ona göre yakın dönemde Osmanlı şiiri üzerine çalışmalar, dramatik biçimde bir değişme gösterebilir fakat konuşmasının bazı bölümlerinde, alan hocalarının bazı konularda hâlâ gelenekçi tutumuna ve öğrencilere yeni fikirler geliştirme noktasında sınırlar getirdiğine işaret ederek yeni imkânların kullanılamamasından duyduğu endişeyi de dile getirmektedir. Bu noktada, Andrews'un bu tespitlerinin hepsine katılamayız belki ama doğruluk payını da görmezden gelemeyiz. Osmanlı şiirinin "Osmanlı hayatıyla ilgisi olmayan saf bir estetik nesne olduğu konusundaki hak etmediği şöhreti kırmakla ilgilenmek dışında, gerçekten herhangi türden bir '-ist' olmadım."

(2019: 52) diyen Andrews gibi hareket ederek ve bu şiir üzerinde daha fazla konuşarak, tartışarak; sorular sorup, cevaplar bulmaya çalışarak belki meselelerin kökenine inebiliriz.

Andrews, her ne kadar kendisini çekingen ve asosyal olarak tanımlasa da Amerika ve Türkiye’de kurduğu sağlam dostluklar olmuştur. İşte kitabın üçüncü bölümü, bu dostları ve meslektaşları gözünden Andrews’u görmemize olanak sağlıyor. Andrews’u yorumlayanlar arasında kitabın iki editörüyle birlikte Hilmi Yavuz, Ataol Behramoğlu ve Orhan Pamuk gibi yakın dönem edebiyatımızın tanınan simaları; Victoria R. Holbrook, Selim S. Kuru, Mehmet Kalpaklı, Özgen Felek, Didem Havlioğlu, Sevim Kebeli, Murat Umut İnan, Oscar Aguirre-Mandujano ve Gülşah Taşkın gibi meslektaşları ve öğrencileri yer alıyor. Bunlardan Hilmi Yavuz ve Ataol Behramoğlu ile olan tanışıklığı, “modern dönem şairlerinde Osmanlı şiirinin izleri”ni aramasına dayanır. Andrews, her iki şairle şiirlerini çevirmek suretiyle yakından tanışmış, bir nevi teşrik-i mesaide bulunmuştur. Bu teşrik-i mesai, nihayetinde dostluğa dönüşmüştür. Orhan Pamuk ise onun Robert Kolej’de basketbol takımına koçluk yaptığı sırada öğrencisi olmuş ve 47 yıl sonra bir araya geldikleri bir söyleşi programında şu ifadeleri kullanmıştır: “Ve belki size tuhaf gelecek ama klasik Osmanlı şiiriyle tanışmamı ilk sağlayan isim, Amerikalı basketbol hocam Walter Andrews olmuştur.” (2019: 71)

Walter G. Andrews ile Washington Üniversitesinde 21 yıl sürecek mesai arkadaşlığının yanı sıra güzel bir dostluk kuran Selim Kuru’nun şu ifadeleri de onun insani ve ahlaki yanını gösteriyor: “Kendisine Türkiye’den bir e-mail yazan bir yüksek lisans öğrencisine tüm makalelerini gönderen, bu öğrenciyle iletişimi kesmeyen, bu öğrencinin çalışmalarını bir biçimde izleyen bir insan.” (2019: 84) Andrews ile çalışma fırsatı yakalayıp birçok ortak birçok yayın ve projede bulunan Mehmet Kalpaklı’nın kaleme aldığı Andrews biyografisi ve kitapta emeği geçenlerin yazıları gösteriyor ki Walter G. Andrews; Osmanlı şiirinin kapısını dünya edebiyatlarına açmak için tüm samimiyetiyle çalışmış, ömrünün son demine değin bunu kendine dert edinmiş ve Türk edebiyatı için müstesna bir ilim erbabı olmuştur.

“Sebeb-i Telifler: Niçin Yazdım?” başlığını taşıyan dördüncü bölümde, bu kez Andrews’un kendi kaleminden kendi yazma serüvenini okuma imkânı elde ediyoruz. Telif ettiği eserlerin hangi süreçlerden geçtiğini, nelerin kendisini yazmaya teşvik ettiğini tüm sarıhlığıyla ortaya koyuyor. Esasında onun bu yazma serüveni şu sözlerinde netlik kazanıyor: “Osmanlı şiiri hakkında iyi ya-

zabilecek kadar bilgim olmadan önce bile, bu şiirin Batı'daki (ve "Batılılaştırılmış Doğu"daki) çarpık, ön yargılı ve savunulamaz değerlendirilişini (zihnimde) acı biçimde fark etmiştim. Bu beni yazmaya, yazmaya ve yazmaya zorladı. Doktora tezimden başlayarak, Osmanlı şiirinin edebî eleştirel tarihini yeniden yazmaya, uluslararası okurlar tarafından takip edilebilecek bir Osmanlı şiiri tasarlamaya çalıştım." (2019: 152) Andrews'un ne yaptığını, ne yapmak istediğini daha iyi anlayabilmek için bu bölümün bilhassa okunması gerekiyor. Osmanlı şiiri üzerine çalışanların buradan edinecekleri önemli tecrübeler bulunuyor.

Günün sonunda her ne kadar Andrews, istediği hedefe ulaşamadığını söylese de bizler onun bu kayda değer mücadelesine tanıklık edebiliriz. Ömrü boyunca Osmanlı "şiirinin sesi"ni "toplumunun şarkısı"nı duyurmak için büyük bir fedakârlık ve özveriyle çalışan Walter G. Andrews, son yazısında kendisine şöyle seslenmiştir: "Sırada ne var?" Cevaben yapmayı tasarladığı bazı işlerden bahsedip yine şu cevabı vermiştir: "Bunun için zamanım olacak mı? Muhtemelen hayır..." (2019: 157) Ömrü vefa etse daha çok hizmetini göreceğimiz, yapmış olduğu çalışmalarıyla Türk edebiyatına önemli katkılar sunan ve mütevazı kişiliğiyle geride güzel izler bırakan Andrews'u saygı ve rahmetle anmak da bizim için vefa borcudur.

Kaynak Kitap:

Gündoğdu, A. Gülfer - Servet Gündoğdu, *Walter G. Andrews Kitabı Osmanlı Şiiri İçin Bir Deniz Feneri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2019.